

ЧИННИКИ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ЕФЕКТИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

© Гальків Л. І., Килин О. В., 2015

Розкрито об'єктивну природу відпочинкових подорожей за межі міст. Охарактеризовано специфіку формування попиту на послуги у сфері сільського туризму.

Досліджено термінологічний апарат тематики відпочинку у сільській місцевості. Охарактеризовано підходи до трактування сільського зеленого туризму вітчизняними науковцями, на основі чого сформульовано авторську дефініцію цього поняття.

Структуровано чинники активування сільського зеленого туризму в Україні. Обґрунтовано соціально-економічні наслідки розвитку зеленого туризму для сільських територій та для їх населення.

За даними Державної служби статистики України оцінено показники діяльності вітчизняних фізичних осіб-підприємців у сфері сільського (зеленого) туризму. Окреслено перспективи розвитку сільського зеленого туризму в Україні.

Ключові слова: туризм, сільські території, сільський туризм, зелений туризм, перспективність розвитку сільського зеленого туризму.

L. I. Halkiv, O. V. Kylyn *

Lviv Polytechnic National University
The Department of the management of the organization
*Lviv State Institute of Economy and Tourism

FACTORS AND SOCIO-ECONOMIC EFFECTS OF RURAL GREEN TOURISM IN UKRAINE

© Halkiv L. I., Kylyn O. V., 2015

The objective nature of recreation tours outside the city is discussed in the article. Specifics of creating demand for services of green tourism are characterized.

The terminology of recreation in the countryside is studied. Approaches to treating green tourism by domestic scientists are characterized. The author's definition of this concept is formulated as "the form of recreation outside the urban environment, with corresponding resource potential and scope, the positive effects of which go beyond the rural areas."

Green tourism contributes to preservation and development of human heritage, revitalization of agricultural activities, improvement of tourism infrastructure, preservation of Ukrainian ethnocultural identity and environmental awareness. It led to government support program for the development of green tourism in European countries.

Factors of stimulating green tourism in Ukraine are distinguished (demand growth, reasonable prices, historical and ethnographic heritage, recreational resources, affordable housing, environmental cleanliness) alongside with the discouraging factors (political and economic instability, negligent legal support, low level of human, advertising and information support, insufficient infrastructure and communications).

Socio-economic effects of green tourism in rural areas are defined (amplification of agricultural production, improvement of welfare settlements, diversification of management

forms, stimulation of services development) and advantages for their population (increase of real incomes, employment increase, improvement of educational and cultural levels) are presented.

According to the State Service Statistics of Ukraine in 2012-2013, performance of the domestic natural individual entrepreneurs in green tourism is estimated. It is shown that not only the costs but also the quantitative indicators have increased: the number of estates; their area; the number of overnight stays; average length of stays. Dislocation of businesses in green tourism expanded from 13 to 20 areas. However, decrease is observed in tourist flows, cost per person-day; utilization of estates capacity. It is shown that business in green tourism is mostly concentrated in recreational areas of Ukraine.

Rising dynamics create supply on the green tourism market and the existence of blank sectors in this market indicates the green tourism development perspectives in Ukraine. The experience of European countries is presented concerning the following issues: tax incentives; common rural development and tourism against the background of financial support to the private sector; specialization in cuisine, wine tasting, ethnographic, pilgrim tours; employment of tourists in agriculture and others.

To improve the business environment in green tourism in Ukraine it is necessary to improve the regulatory framework and ensure its agreement with the EU; improve the investment climate; expand foreign economic activity; promote the value of healthy living based on the principles of sustainable tourism; adapt international experience to local realities.

Key words: tourism, rural areas, rural tourism, green tourism, the future development of rural tourism.

Постановка проблеми

Сучасна парадигма соціальної зорієнтованості суспільного розвитку вимагає уваги до проблем розвитку сільських територій України, передусім у руслі трансформації їх людського потенціалу в людський актив. Одним з найактуальніших напрямів розвитку українського села є активне становлення і розвиток зеленого туризму як альтернативного інструменту забезпечення зайнятості сільського населення, джерела формування його доходів та дієвого елемента комплексної стратегії соціально-економічного розвитку села в сучасних ринкових умовах [1, с.70].

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Наукові розвідки сільського туризму, розосереджуючись у галузях права, історії, географії, економіки, фінансів, туризмознавства, біології, не оминають соціальних проблем (розвитку територій, покращення добробуту людей, працевлаштування на селі, зниження безробіття серед його мешканців). Окремі аспекти соціальних імперативів туристичного бізнесу сільської місцевості України розглядали вітчизняні учені В. Беркович [2], Т. Булах [3], П. Горішевський, В. Васильєв, Ю. Зінько [4], О. Камушков [5], С. Коробка [6], І. Крюкова [1], Л. Опельд [8], М. Рутинський [10] та ін. Проте, вчені [10] погоджуються, що проблему розвитку туристики на сільських територіях у нашій країні досліджено недостатньо, а, отже, вона вимагає системного вивчення і є актуальною.

Постановка цілей

Дослідження визначеної проблеми зумовлює постановку розкриття сутності сільського зеленого туризму, виділення чинників його активування і дестимулювання в Україні. Також вважаємо за доцільне розглянути значення сільського зеленого туризму для сільської місцевості, оцінити його параметри в регіонах України та окреслити перспективи розвитку.

Викладення основного матеріалу

Давні традиції відпочинкових подорожей за межі міст значно поширились за нинішніх реалій, коли в індустріальних центрах відчувається нестача чистого повітря, інтенсифікувались умови використання трудового потенціалу, зросла напруженість життя на тлі здороження вартості турів на курорти, зростання рівня освіченості громадян, розвитку транспортної та туристичної інфраструктури. Об'єктивний попит на туристичні продукти, пов'язані з привабливими

малозаселеними, екологічно чистими сільськими територіями, активізував відповідні бізнес-проекти і новий тип діяльності, до якого застосовують різні назви: сільський туризм; зелений туризм, агротуризм, екотуризм, “відпочинок під грушею” та ін. Світова практика свідчить про його прибутковість. Щорічний приріст цього сектору 6 % [9, с. 44], а його частка у загальному туристичному потоці – 7–20 % [5]. До трійки топ-мотивів обрання послуг фермерського і сільського туризму за результатами соціологічних опитувань у ЄС входять: “втеча” від напруженого ритму міського життя, можливість занурення у неквапливий сільський побут, розслаблення (35,2 %); можливість поєднання відпочинку з активними подорожами (20,2 %); прагнення відпочинку на природі й спілкування із світом живого (17,3 %). Кожен десятий вказував на можливість родинного відпочинку; кожен двадцятий – на спортивний туризм із недорогою нічліжною базою. Домінує серед рекреантів урбанізована молодь.

Із термінологічного апарату тематики відпочинку у сільській місцевості часто виокремлюють поняття “зелений туризм” (табл. 1), акцентуючи на живій, недоторканній природі. Прикметник “сільський” вказує на специфіку забудови, побуту, ландшафту [10], територіальної дислокації [2, 4, 5, 11], етнокультурної складової відпочинку [2, 7]; отримувачів і надавачів послуг [4, 7, 9]; засобів розміщення [3]; соціально-економічних наслідків [7, 11].

Таблиця 1

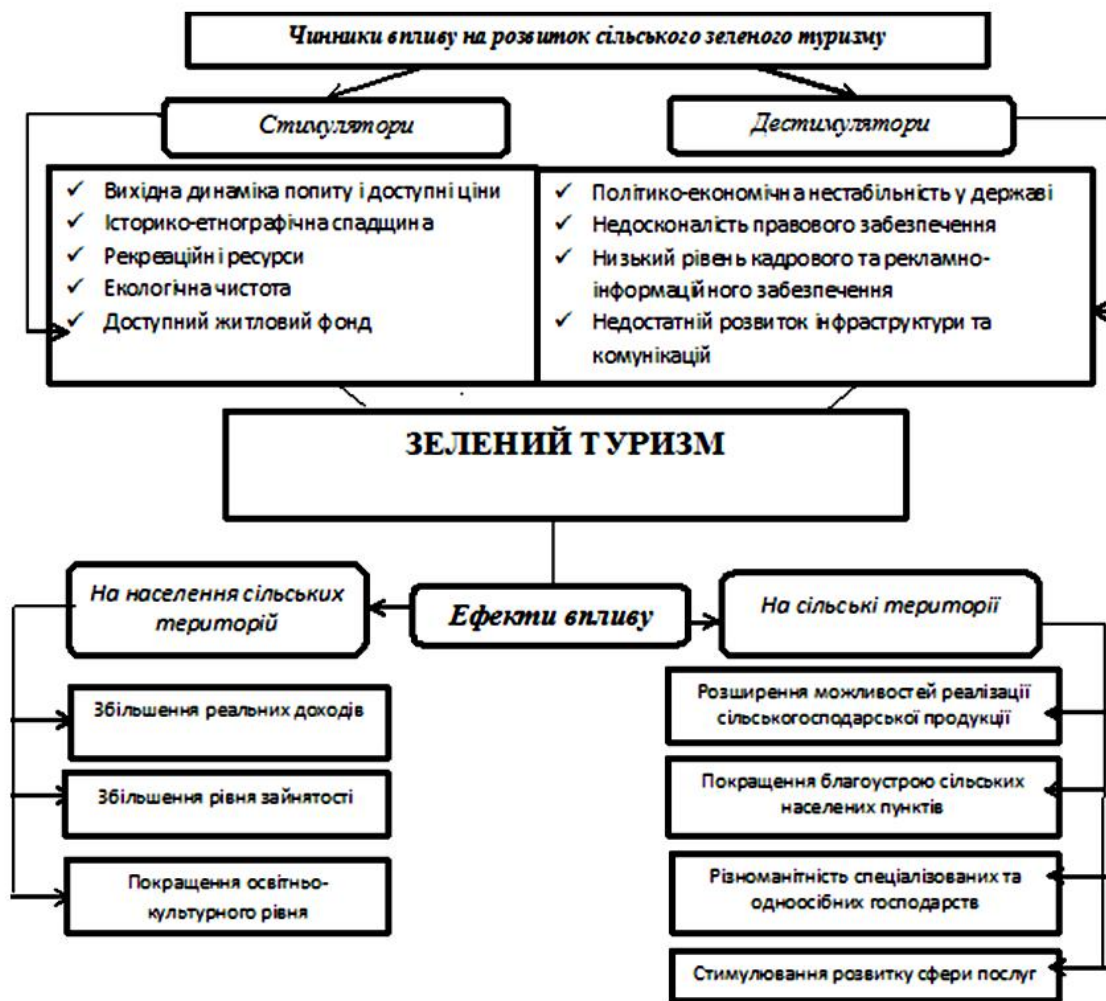
Дефініції категорії “сільський зелений туризм”

Автор, джерело	Означення
1	2
Л. Ткаченко, С. Тимчук, Л. Нецадим [10]	проведення вільного часу у сільському середовищі з відповідною забудовою, побутом, етнокультурним колоритом місцевості
П. Горішевський, В. Васильєв, Ю. Зінько [4].	відпочинковий вид туризму, сконцентрований на сільських територіях, який передбачає розвиток туристичних шляхів, місць для відпочинку, аграрних і народних музеїв, центрів з обслуговування туристів з екскурсводами
В. Федорченко, Т. Дьорова [11]	вид туризму, який дає можливість міським мешканцям активно відпочивати в приватних сільських господарствах, а сільським господарям поліпшити своє фінансове становище
Т. Булах [3]	вид туризму, що передбачає ознайомлення з місцевим побутом в агрооселях, вивчення традицій проведення народних свят, фольклорної творчості, організації подорожей вихідного дня.
В. Биркович [2]	специфічна форма відпочинку в приватних господарствах сільської місцевості з використанням майна та трудових ресурсів особистого селянського, підсобного або фермерського господарства, природно-рекреаційних особливостей місцевості, а також культурної, історичної та етнографічної спадщини регіону.
М. Рутинський, Ю. Зінько [9]	відпочинок у сільській місцевості характеризується тим, що, по-перше, відпочивальники ведуть сільський спосіб життя і знайомляться з місцевими звичаями; по-друге – це надання господарями туристу-відпочивальнику (споживачу) якісної послуги, яка повинна повністю відповідати його платоспроможному попиту
О. Камушков [5]	вид проведення вільного часу у формі стаціонарного, з можливістю недалеких виїздів чи походів, відпочинку в сільській місцевості.
Л. Оппельд, А. Гордіян [7]	специфічна форма відпочинку на селі, де суб'єктами надання туристичних послуг є не професіонали, а мешканці села – власники особистих, підсобних та фермерських господарств, які спираються на наявні місцеві ресурси, а також сфера, що сприяє заохоченню сільського населення до розвитку приватної ініціативи, до забезпечення самозайнятості й підвищення рівня та якості життя на селі

Узагальнюючи авторські трактування сільського зеленого туризму, можна визначити його як форму відпочинку у позаурбаністичному середовищі, з відповідним йому ресурсним потенціалом, а також як сферу діяльності, позитивні наслідки якої виходять за межі сільських територій. Зокрема він сприяє збереженню та розвитку людського капіталу, активуванню господарської діяльності; покращенню туристичної інфраструктури; збереженню етнокультурної самобутності українців, їх

екологічної свідомості. Цим зумовлена вагома державна підтримка програми розвитку зеленого туризму в європейських країнах.

Соціально-економічні ефекти розвитку сільського зеленого туризму найбільш відчутні для сільських територій (уможливлення реалізації сільгосппродукції, покращення благоустрою, диверсифікація бізнес-процесів) та мешканців села (збільшення доходів, зниження безробіття, покращення якісних параметрів людського потенціалу) (рисунк). Так, за підрахунками експертів Європейського банку, дохід, отриманий від одного ліжка-місця, еквівалентний річному доходу фермера від однієї корови [5]. Проте в Україні, незважаючи на наявні передумови розвитку сільського зеленого туризму (стимулятори), діє низка чинників, які перешкоджають цьому: нестабільність політико-економічної ситуації, вади правового регулювання, низький рівень кадрового та інформаційного забезпечення, інфраструктурні та комунікаційні деструкції та ін.

*Чинники та ефекти розвитку сільського зеленого туризму
Джерело: Власна розробка авторів*

У час зменшення фінансових ресурсів населення, наявності значного прошарку незаможних мешканців, великої кількості осіб, які потребують реабілітації внаслідок подій на Сході України сільський зелений туризм може отримати новий поштовх для подальшого розвитку. Як приклад можна навести ініційовану власниками приватних садиб у Карпатах практику безкоштовного оздоровлення та відпочинку бійців АТО.

Державна статистика України оперує категорією сільський (зелений) туризм [8] і на сьогодні оприлюднила дані про діяльність фізичних осіб-підприємців у його царині за 2012–2013 рр. За цей період помітно збільшилися не лише вартісні показники (доходи витрати, прибутки), які реагують

на цінові чинники, а й натуральні: кількість садиб (23,9 %); їхня площа (33,5 %), зокрема житлова (44,3 %); кількість ночівель (16,2 %); середня тривалість перебування розміщених осіб (18,2 %). Натомість туристичний потік знизився на 1,5 %; фактичні витрати на один людино-день – на 10,9 %; коефіцієнт використання місткості садиб – на 26,9 %.

Як позитивні зміни можемо зазначити суттєве розширення дислокації підприємництва у сфері сільського зеленого туризму з 13 областей у 2012 р. до 20 у 2013 р. областей. Втім, як бачимо з табл. 2, цей вид бізнесу сконцентрований переважно у рекреаційних регіонах.

Таблиця 2

Частка регіонів-лідерів за показниками діяльності фізичних осіб-підприємців у сфері сільського (зеленого) туризму в Україні, %

Область	Кількість туристів		Кількість садиб		Кількість днів роботи у 2013 р.
	2012 р.	2013 р.	2012 р.	2013 р.	
Івано-Франківська	42,6	45,9	68,7	64,6	61,3
Львівська	33,6	16,6	13,5	12,6	17,0
Чернівецька	8,4	9,4	7,4	5,6	4,8
Хмельницька	4,2	8,6	0,9	2,1	1,8
Волинська	5,0	5,5	0,9	0,7	0,9
Закарпатська	0,5	3,3	1,7	2,8	3,0
Тернопільська	4,0	3,5	2,6	1,4	1,8
Інші області	1,7	7,2	4,3	10,2	9,4

Джерело: розраховано за:[8]

Аналіз статистичних даних підтверджує перспективи розвитку зеленого туризму в Україні, оскільки, по-перше, спостерігається висхідна динаміка показників, які формують пропозицію на ринку послуг цього виду туризму; по-друге, існує незаповнена ніша на цьому ринку (у 2013 р. з 20 областей лише по одній садибі було у 6 областях, по дві – у 3, а на Донеччині, Житомирщині, Київщині, Миколаївщині, Рівненщині, Сумщині їх взагалі немає. Можна скористатися досвідом країн Європи, стосовно пільгового режиму оподаткування (Німеччина, Італія, Австрія, Польща, Угорщина); спільного розвитку сільської місцевості та туризму за фінансової підтримки приватного сектору (Франція); спеціалізації на гастрономічних та дегустаційних (Італія), етнографічних (Румунія), паломницьких турах (Італія, Іспанія); на зайнятості туристів в агрогосподарстві (Австрія) та ін.

Висновки

Сільський зелений туризм не лише сприяє збереженню селянства як носія українського культурно-духовного менталітету, а є одним із напрямів диверсифікації сільської економіки, що забезпечує її фінансове оздоровлення, стимулює формування міцного прошарку середнього класу на селі. Для активізації бізнес-середовища у сфері сільського зеленого туризму в Україні необхідно: удосконалити нормативно-правову базу та узгодити її з нормами країн ЄС; покращити інвестиційний клімат; розширити зовнішньоекономічну діяльність; популяризувати цінності здорового способу життя на засадах сталого туризму; адаптувати світовий досвід до вітчизняних реалій.

Перспективи подальших досліджень

Зважаючи на важливу роль сільського зеленого туризму в активуванні бізнес-процесів на сільських територіях, варто надалі зосередити увагу на стратегічних імперативах сталого розвитку окремих регіонів України. Також перспективи подальших досліджень вбачаються в науковій розвідці питань, пов'язаних з екологічним туризмом та екологічністю туризму.

1. Крюкова І. О. Стратегічні імперативи розвитку зеленого туризму у Південному регіоні України / І. О. Крюкова // Економічний форум. – 2015. – №1. – С. 69–74. 2. Биркович В. І. Сільський зелений туризм – пріоритет розвитку туристичної галузі України / В.І. Биркович // Стратегічні пріоритети. Науково-аналітичний щоквартальний збірник. – 2008. – №1 (6). – С. 138–143. 3. Булах Т. М. Сільський туризм як перспективний напрям для соціально-економічного розвитку села /